

Wpływ tarcia anizotropowego na dynamikę poziomego wahadła

dr inż. Adam Wijata

Katedra Automatyki, Biomechaniki i Mechatroniki K-11

Wydział Mechaniczny PŁ

Plan prezentacji

- ⚙ Motywacja podjęcia badań
- ⚙ Modelowanie fizyczne i matematyczne układu wahadła poziomego
  - ⚙ Model tarcia anizotropowego
  - ⚙ Model układu mechanicznego
- ⚙ Analiza dynamiki układu z tarciem izotropowym
- ⚙ Analiza dynamiki układu z tarciem anizotropowym

Motywacja

Tapia et al. EPJ Techniques and Instrumentation (2016) 3:1
DOI 10.1140/epjti/s40485-016-0029-y

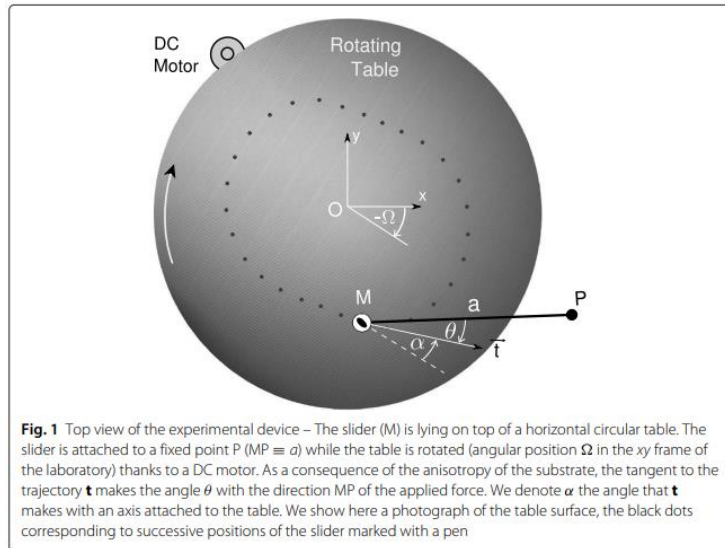
EPJ Techniques and Instrumentation
a SpringerOpen Journal

RESEARCH ARTICLE

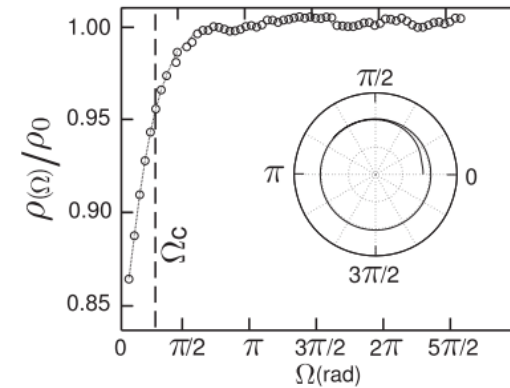
Open Access

Anisotropic friction: assessment of force components and resulting trajectories

F. Tapia, D. Le Tourneau and J.-C. Géminard*

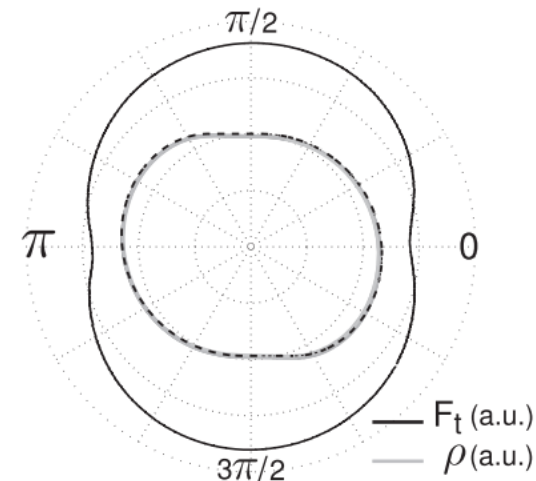

Fig. 1 Top view of the experimental device – The slider (M) is lying on top of a horizontal circular table. The slider is attached to a fixed point P ($MP \equiv a$) while the table is rotated (angular position Ω in the xy frame of the laboratory) thanks to a DC motor. As a consequence of the anisotropy of the substrate, the tangent to the trajectory $\mathbf{t}$ makes the angle θ with the direction MP of the applied force. We denote α the angle that $\mathbf{t}$ makes with an axis attached to the table. We show here a photograph of the table surface, the black dots corresponding to successive positions of the slider marked with a pen

Fig. 2 Radius ρ vs. angular position Ω – We observe that the asymptotic trajectory is reached after a typical rotation of about $\Omega_c = a/\rho_0 \simeq 0.7$ rad in our experimental conditions. Inset: trajectory of the slider in the table frame (continuous line) [isotropic friction, $a = 12.3$ cm and $R = 22.1$ cm]

Izotropia – położenie równowagi

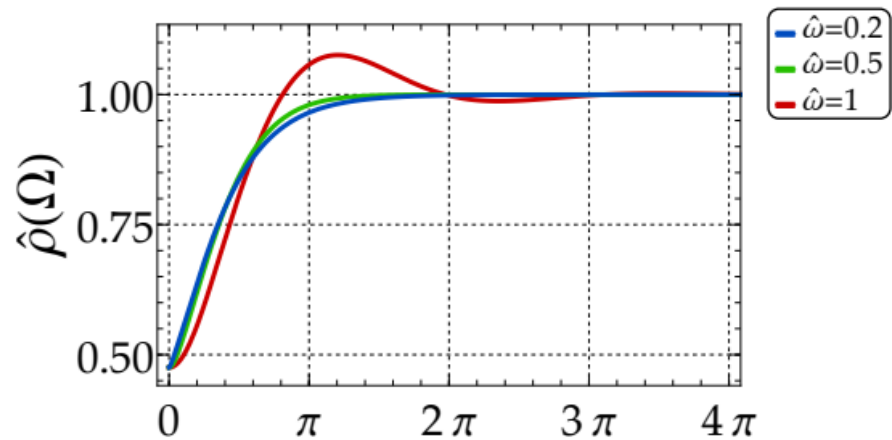

Fig. 5 Polar plot of the frictional force, F_t -plot, and resulting trajectory – We report here, in the frame of reference attached to the rotating table, F_t and ρ (in arbitrary units). The dashed line corresponds to the numerical trajectory obtained using the experimental force. We observe that the trajectory is mainly elongated in the direction exhibiting the smaller value of the friction, but that F_t and ρ do not exhibit the same symmetries due to the asymmetry introduced by the driving [The concentric dotted circles are used as guides to the eye, $a = 12.6$ cm and $R = 19.3$ cm]

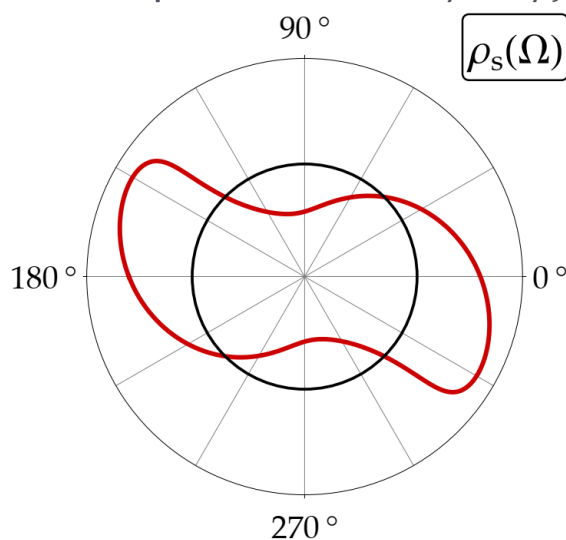
Anizotropia – ruch oscylacyjny

Motywacja

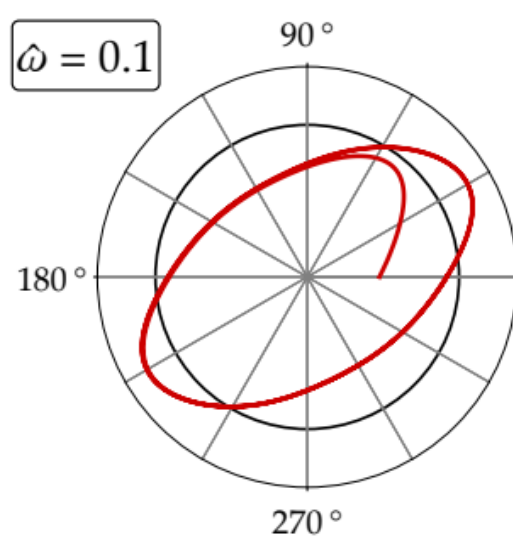
Izotropia – położenie równowagi

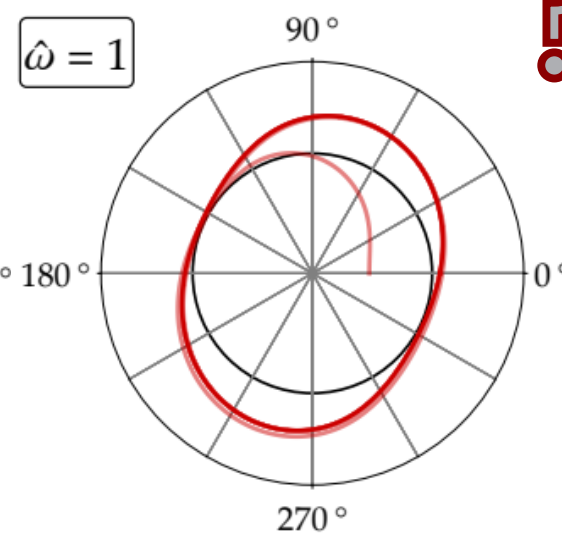
Anizotropia – ruch oscylacyjny

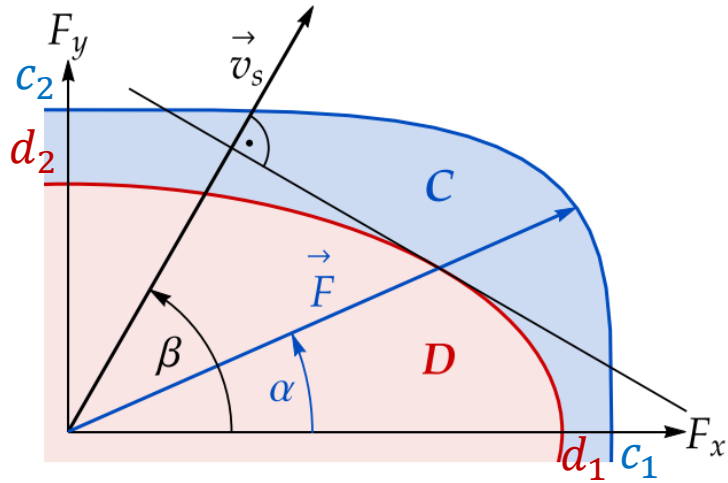
Statyczne położenie równowagi

Trajektoria okresowa

Model tarcia anizotropowego

C – hodograf siły tarcia
 D – potencjał poślizgu
 α – kierunek siły tarcia
 β – kierunek poślizgu
 $\vec{v}_s$ – prędkość poślizgu
 $\vec{F}$ – siła tarcia

Składowe wektora siły tarcia $\vec{F}$:

$$F_x = r_C(\alpha) \cos(\alpha), \quad F_y = r_C(\alpha) \sin(\alpha),$$

Eliptyczny hodograf:

$$r_C(\alpha) = \frac{c_1 c_2}{\sqrt{c_1^2 \sin^2 \alpha + c_2^2 \cos^2 \alpha}}$$

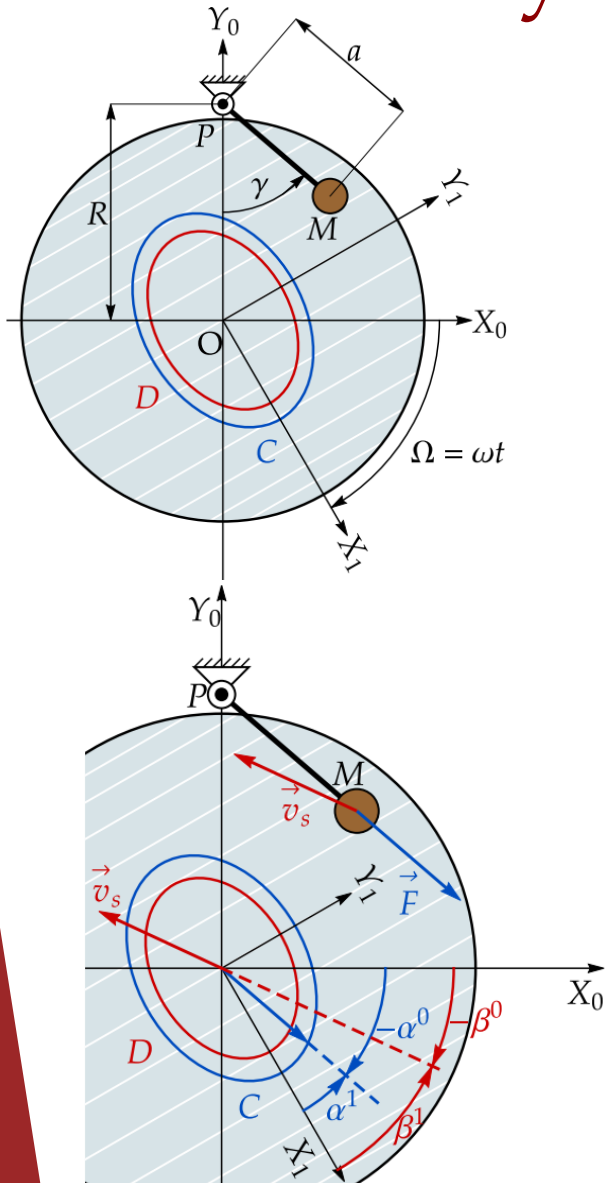
Eliptyczna reguła poślizgu:

$$\sin \alpha = \alpha_{\sin}(\beta), \quad \cos \alpha = \alpha_{\cos}(\beta).$$

$$\alpha_{\sin}(\beta) = \frac{\sin \beta}{\sqrt{\delta_D^4 \cos^2 \beta + \sin^2 \beta}}, \quad \alpha_{\cos}(\beta) = \frac{\delta_D^2 \cos \beta}{\sqrt{\delta_D^4 \cos^2 \beta + \sin^2 \beta}}$$

$$\delta_D = d_1/d_2$$

Model fizyczny i matematyczny układu

Równanie dynamiki w nieruchomym układzie X_0OY_0 :

$$J \frac{d^2 \gamma}{dt^2} = F_x^0 a \cos \gamma + F_y^0 a \sin \gamma$$

Siła tarcia w układzie X_1OY_1 związanym ze stołem:

$$F_x^1(\beta^1) = r_C(\beta^1) \alpha_{\cos}(\beta^1), \quad F_y^1(\beta^1) = r_C(\beta^1) \alpha_{\sin}(\beta^1).$$

Kierunek poślizgu

$$\beta^1 = \arctan \left(\frac{-v_y^1}{-v_x^1} \right),$$

$$v_x^0 = \frac{d\gamma}{dt} a \cos \gamma - \omega (R - a \cos \gamma), \quad v_y^0 = \frac{d\gamma}{dt} a \sin \gamma + \omega (a \sin \gamma).$$

Układ z tarciem izotropowym

Model tarcia izotropowego:

$$\hat{r}_C(\beta^1) = 1, \quad \alpha_{\cos}(\beta^1) = \cos(\beta^1), \quad \alpha_{\sin}(\beta^1) = \sin(\beta^1).$$

Równanie dynamiki dla tarcia izotropowego:

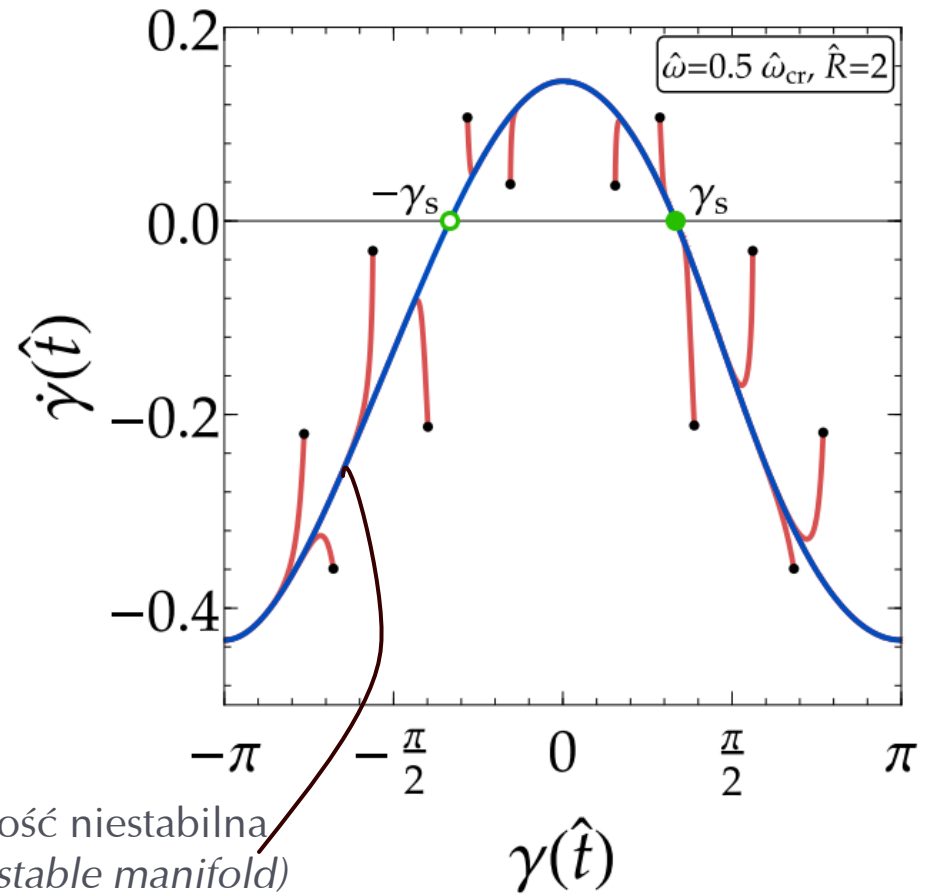
$$\ddot{\gamma} = \frac{\hat{R}\hat{\omega} \cos \gamma - \dot{\gamma} - \hat{\omega}}{\sqrt{\hat{\omega}^2 (\hat{R}^2 - 2\hat{R} \cos \gamma + 1) - 2\hat{\omega}\dot{\gamma}(\hat{R} \cos \gamma - 1) + \dot{\gamma}^2}}$$

Stabilne położenie równowagi:

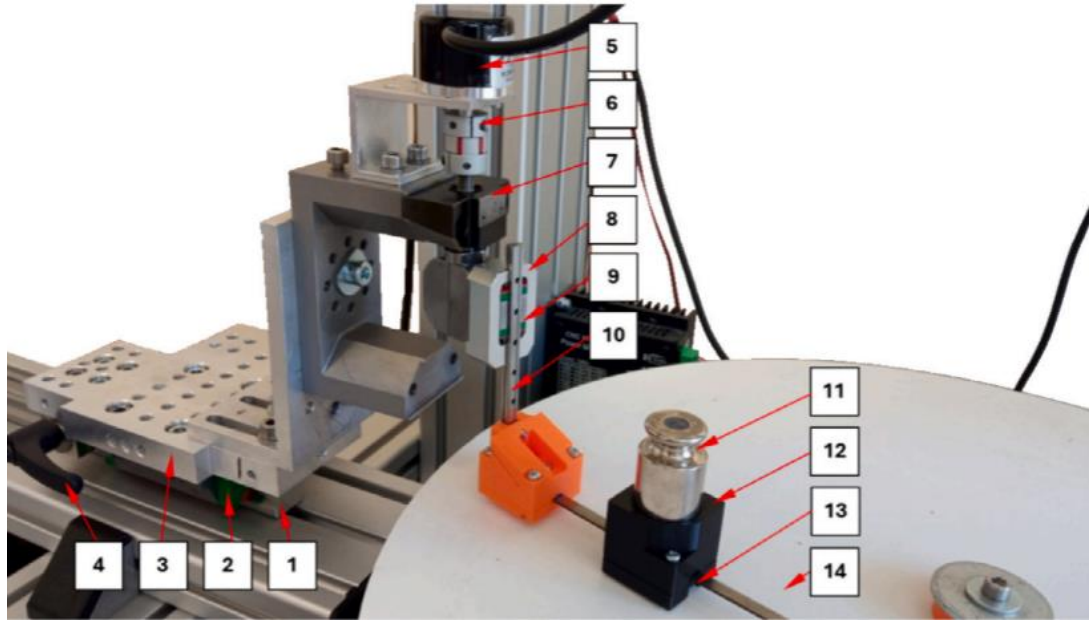
$$\gamma_s = \arccos(1/\hat{R})$$

Krytyczna prędkość obrotowa stołu, powyżej której w ruchu przejściowym pojawiają się oscylacje:

$$\hat{\omega}_{cr} = \frac{1}{2\sqrt{(\hat{R}^2 - 1)}}$$

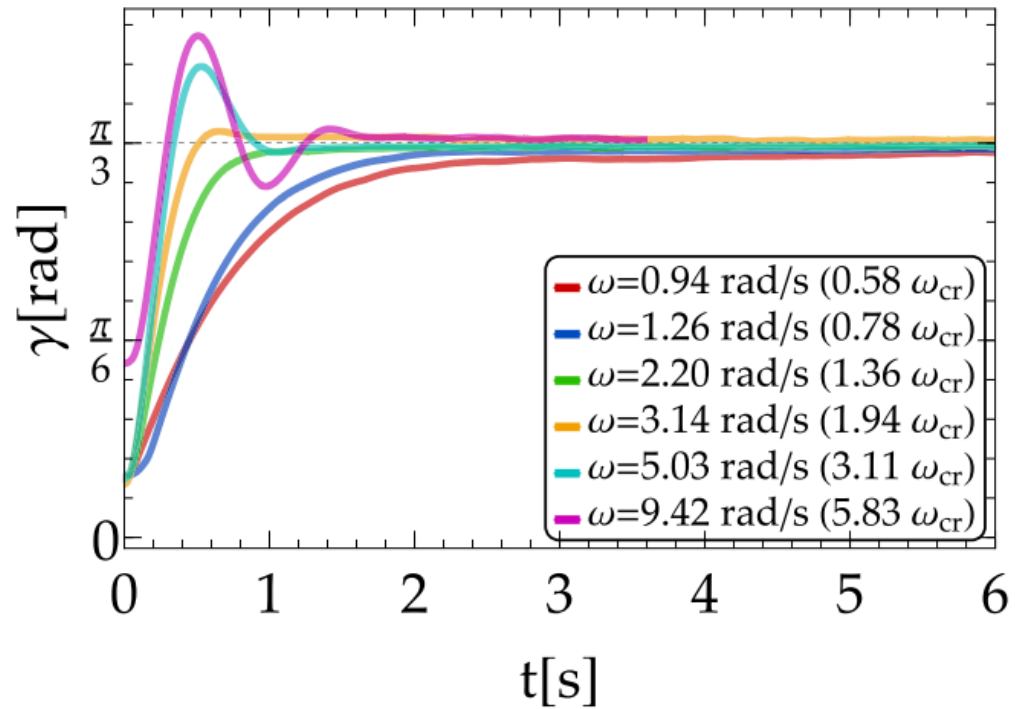
Układ z tarciem izotropowym

Stanowisko laboratoryjne: (1) szyna prowadząca; (2) wózek liniowy; (3) wspornik; (4) hamulec ręczny; (5) enkoder; (6) sprzęgło; (7) blok łożyskowy; (8) uchwyt łożyska liniowego; (9) łożysko liniowe; (10) prowadnica w kształcie litery L; (11) obciążnik; (12) uchwyt próbki; (13) próbka; (14) obrotowy stół.

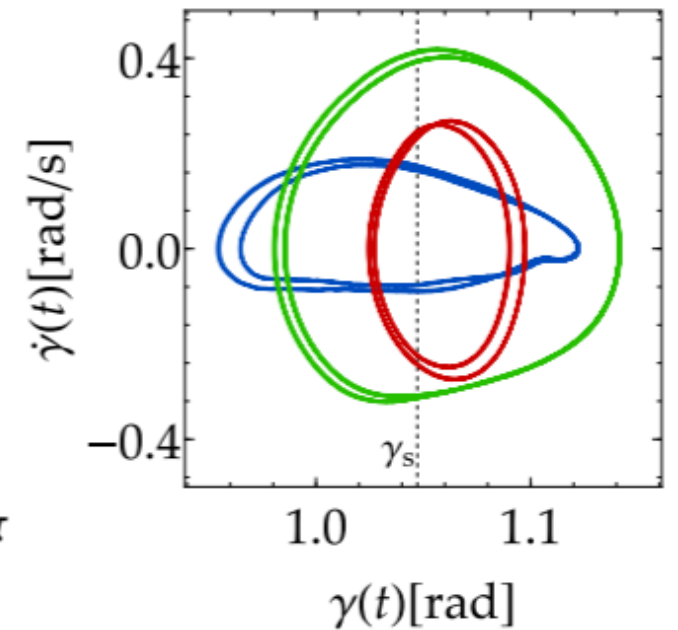
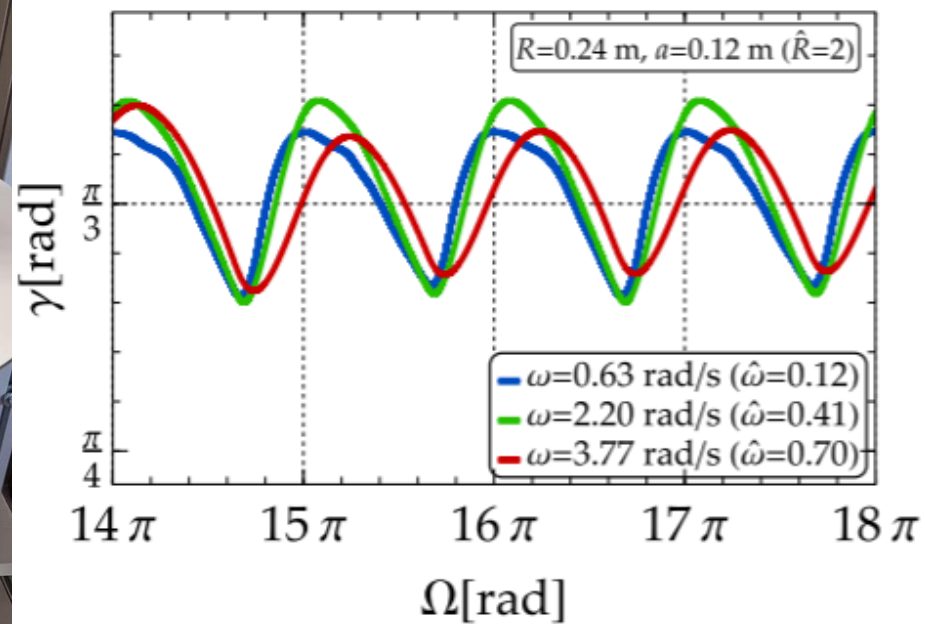
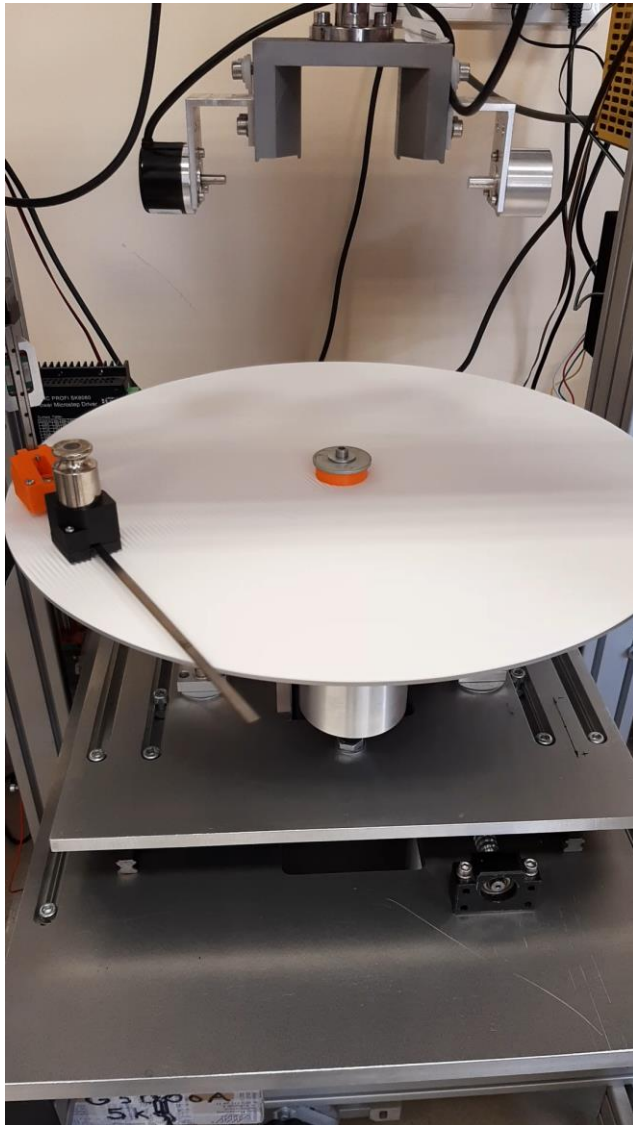
Układ z tarciem izotropowym

Wyniki doświadczalne dla układu z parą
cierną papier-papier.

Układ z tarciem anizotropowym

Wyniki doświadczalne dla układu z parą cierną
filc-tekturna falista

Układ z tarciem anizotropowym

Model tarcia anizotropowego:

$$\hat{r}_C = \frac{r_C}{c_1} = \frac{\hat{c}_2}{\sqrt{\sin^2 \alpha + \hat{c}_2^2 \cos^2 \alpha}}, \quad \alpha_{\sin}(\beta) = \frac{\sin \beta}{\sqrt{\delta_D^4 \cos^2 \beta + \sin^2 \beta}}, \quad \alpha_{\cos}(\beta) = \frac{\delta_D^2 \cos \beta}{\sqrt{\delta_D^4 \cos^2 \beta + \sin^2 \beta}},$$

Równanie dynamiki dla tarcia anizotropowego:

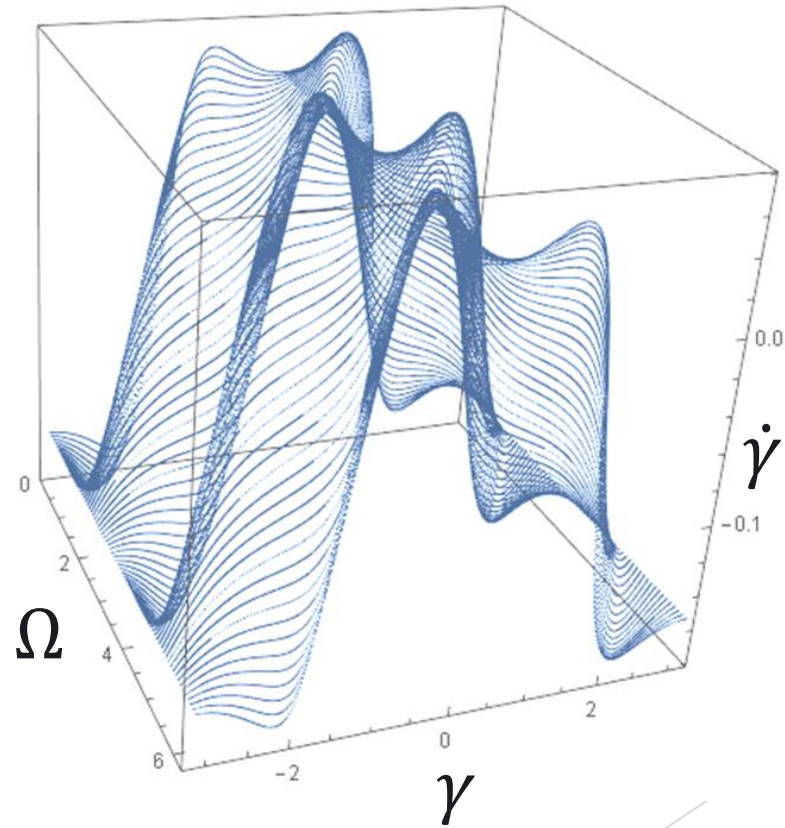
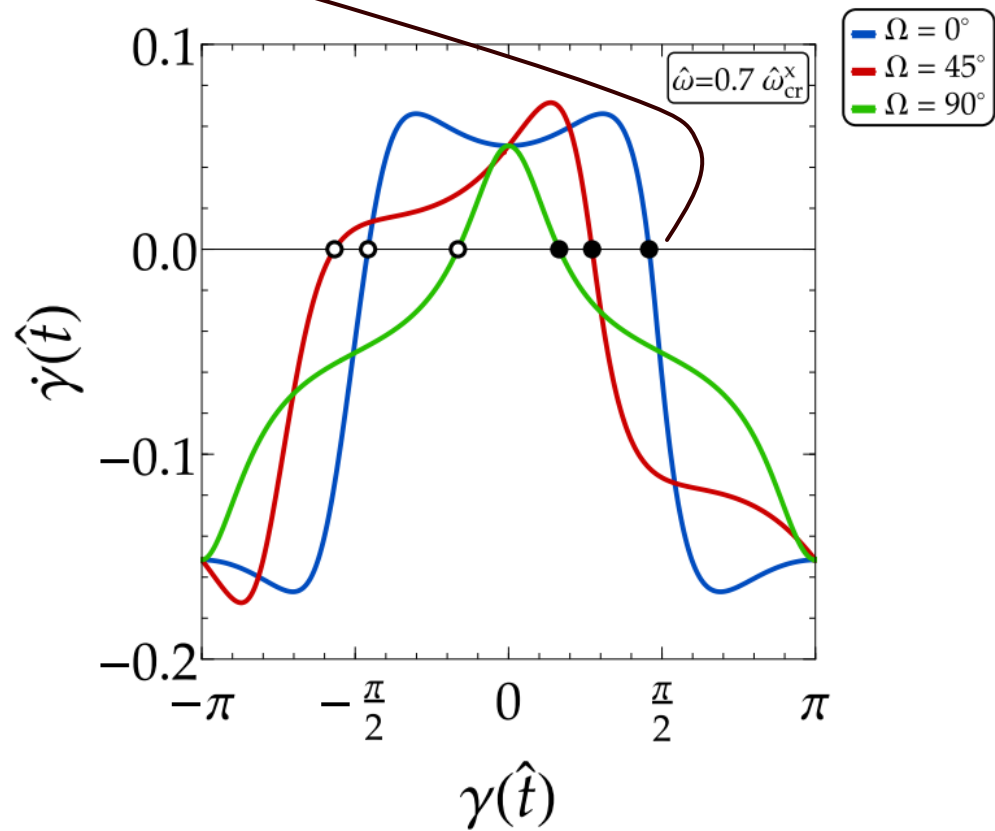
$$\ddot{\gamma} = -\frac{1}{2\sqrt{\Delta}} \left[\hat{c}_2 (\hat{\omega} (1 + \delta_D^2 - \hat{R}(1 + \delta_D^2) \cos \gamma + (\delta_D^2 - 1) \cos(2\hat{\omega}\hat{t} + 2\gamma) + \hat{R} \cos(2\hat{\omega}\hat{t} + \gamma) - \hat{R}\delta_D^2 \cos(2\hat{\omega}\hat{t} + \gamma) + (1 + \delta^2 + (\delta^2 - 1) \cos(2\hat{\omega}\hat{t} + 2\gamma))\dot{\gamma}) \right]$$

gdzie:

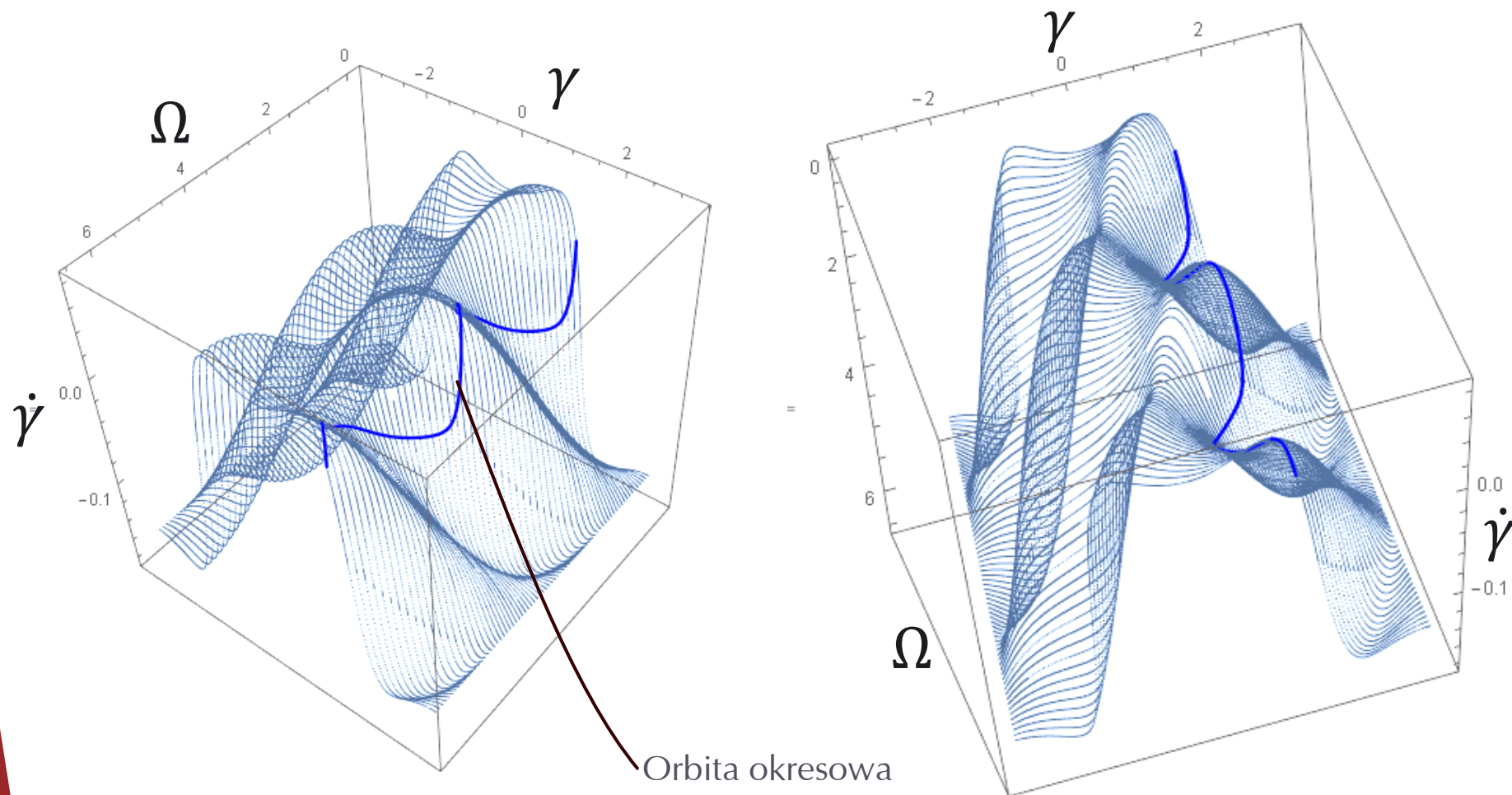
$$\Delta = \hat{c}_2^2 \delta_D^4 \left[\hat{\omega} (-\hat{R} \cos(\hat{\omega}\hat{t}) + \cos(\hat{\omega}\hat{t} + \gamma)) + \cos(2\hat{\omega}\hat{t} + \gamma) \dot{\gamma} \right]^2 + \left[\hat{\omega} (-\hat{R} \sin(\hat{\omega}\hat{t}) + \sin(\hat{\omega}\hat{t} + \gamma)) + \sin(\hat{\omega}\hat{t} + \gamma) \dot{\gamma} \right]^2$$

Układ z tarciem anizotropowym

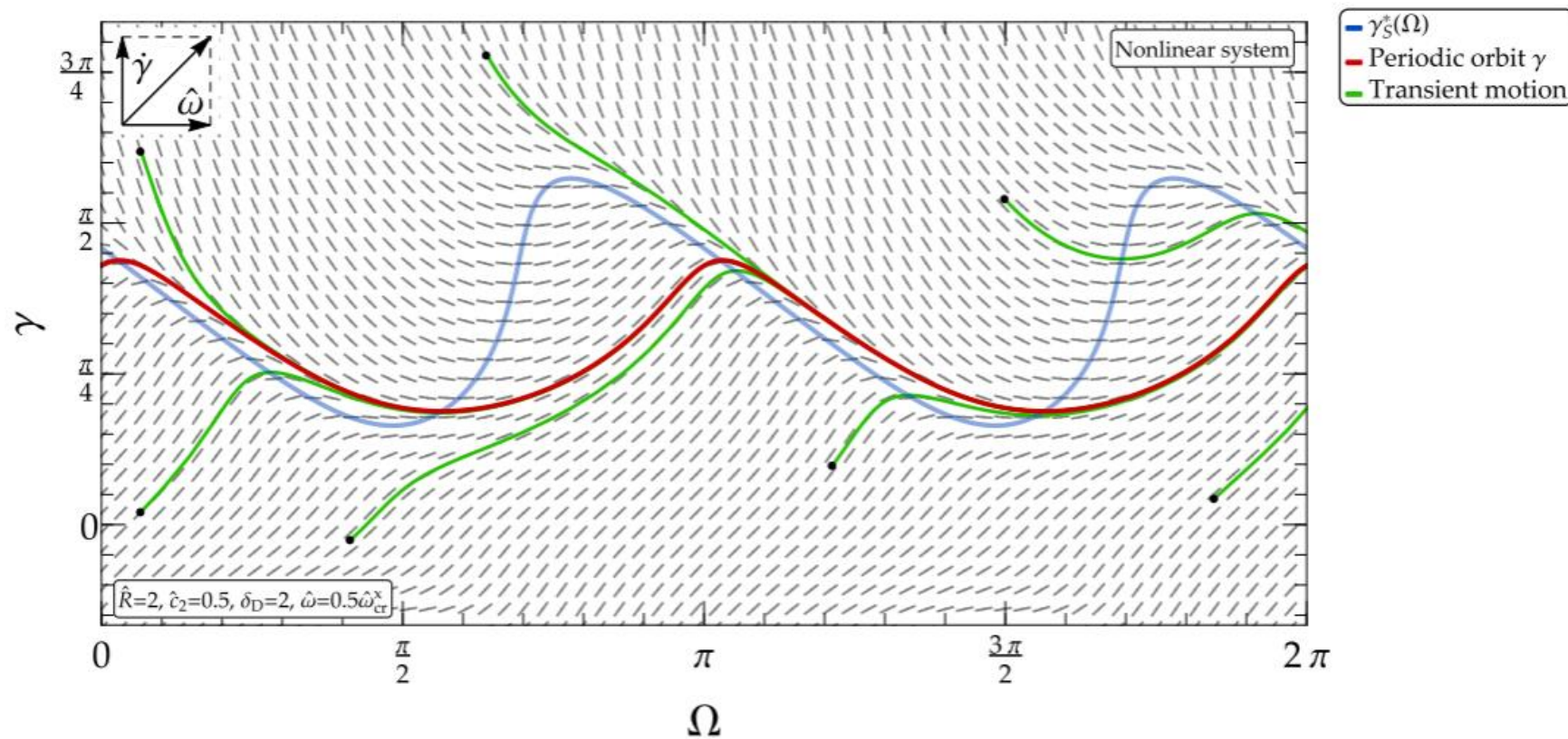
γ_s^* – „wędrujące” położenie równowagi

Rozmaitość niestabilna - anizotropia

Pole wektorowe dla rozmaitości niestabilnej obliczone numerycznie

Układ z tarciem anizotropowym - linearyzacja

$$\ddot{\tilde{\gamma}} + p(\Omega)\dot{\tilde{\gamma}} + q(\Omega)\tilde{\gamma} = Q(\Omega), \quad \tilde{\gamma} = \gamma - \gamma_s, \quad \Omega = \hat{\omega}t,$$

gdzie

$$p(\Omega) = \frac{c_2 \delta_D^2 \hat{R} (\hat{R}^2 - 1) \left(2\sqrt{\hat{R}^2 - 1} (c_2^2 \delta_D^2 - 1) \sin(2\Omega) + (\hat{R}^2 - 2) (c_2^2 \delta_D^2 - 1) \cos(2\Omega) + \hat{R}^2 (c_2^2 \delta_D^2 + 1) \right)}{2\hat{\omega} (\Delta_1)^{3/2} (\Delta_2)^{3/2}},$$

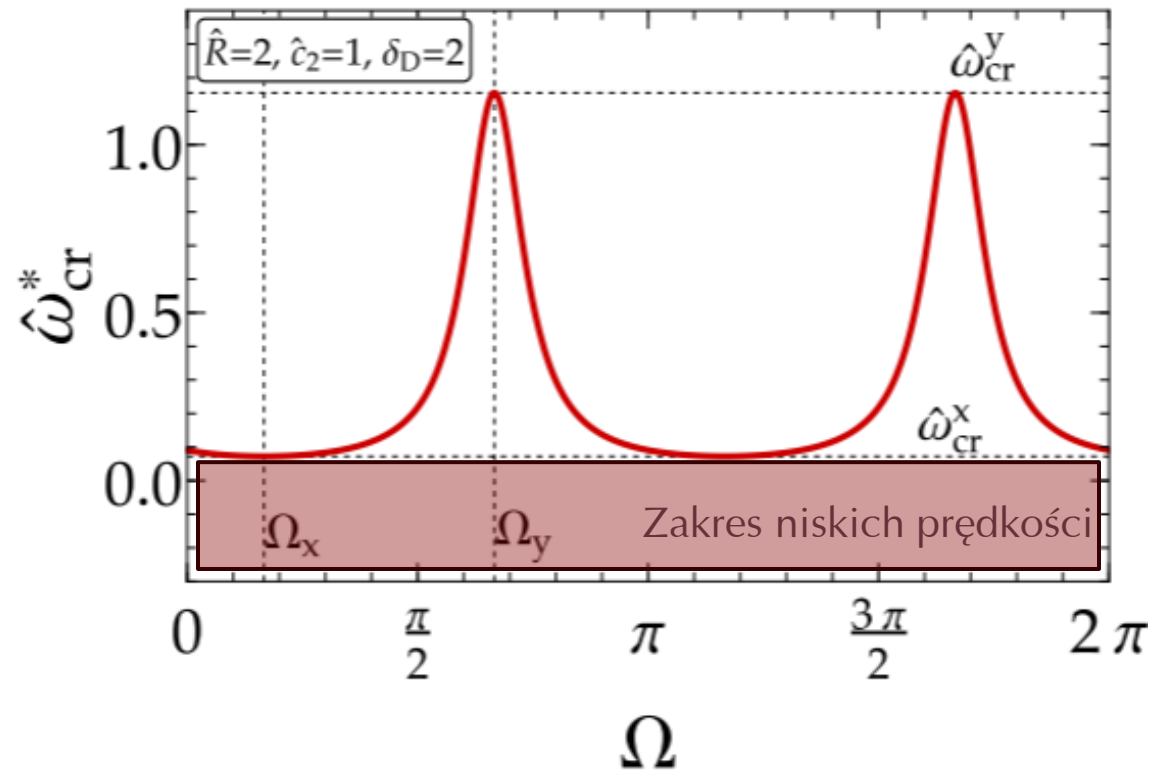
$$q(\Omega) = \frac{c_2 \left(2(\delta_D^2 - 1)(\hat{R}^2 - 1) \sin(2\Omega) + (\delta_D^2 - 1)(\hat{R}^2 - 2) \sqrt{\hat{R}^2 - 1} \cos(2\Omega) + (\delta_D^2 + 1) \sqrt{\hat{R}^2 - 1} \hat{R}^2 \right)}{2\hat{R} \sqrt{\Delta_1} \sqrt{\Delta_2}},$$

$$Q(\Omega) = \frac{c_2 (\delta_D^2 - 1) \left(2(\hat{R}^2 - 1) \cos(2\Omega) - (\hat{R}^2 - 2) \sqrt{\hat{R}^2 - 1} \sin(2\Omega) \right)}{2\hat{R} \sqrt{\Delta_1} \sqrt{\Delta_2}},$$

$$\Delta_1 = \delta_D^4 \left(\sqrt{\hat{R}^2 - 1} \sin(\Omega) + (\hat{R}^2 - 1) \cos(\Omega) \right)^2 + \left(\hat{R}^2 (-\sin(\Omega)) + \sqrt{\hat{R}^2 - 1} \cos(\Omega) + \sin(\Omega) \right)^2,$$

$$\Delta_2 = \frac{2\sqrt{\hat{R}^2 - 1} (c_2^2 \delta_D^4 - 1) \sin(2\Omega) + (\hat{R}^2 - 2) (c_2^2 \delta_D^4 - 1) \cos(2\Omega) + \hat{R}^2 (c_2^2 \delta_D^4 + 1)}{2(\delta_D^4 - 1) \sqrt{\hat{R}^2 - 1} \sin(2\Omega) + (\delta_D^4 - 1)(\hat{R}^2 - 2) \cos(2\Omega) + (\delta_D^4 + 1) \hat{R}^2}.$$

Układ z tarciem anizotropowym - linearyzacja

$$\hat{\omega}_{cr}^x = \frac{1}{2\sqrt{(\hat{R}^2 - 1)\delta_D^2}},$$

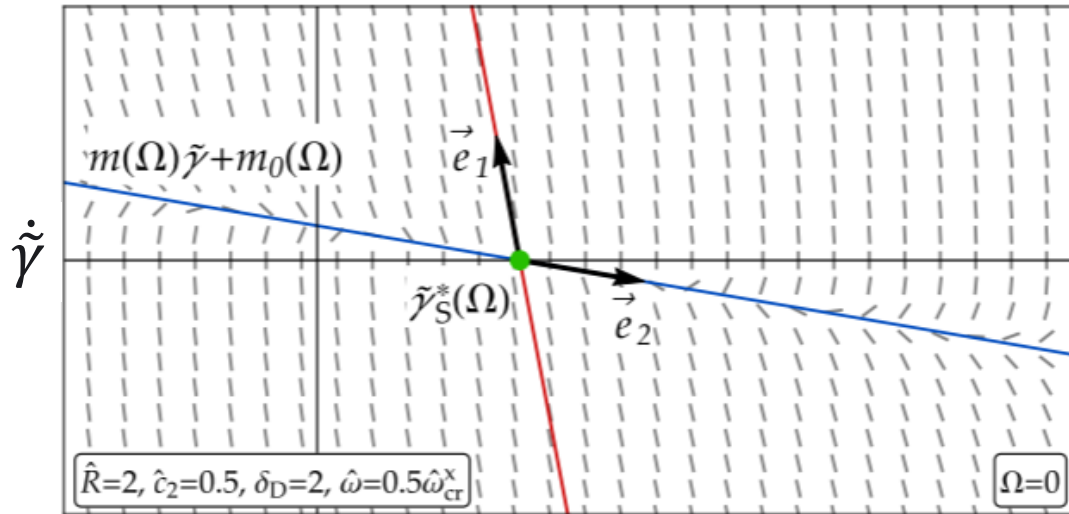
$$\hat{\omega}_{cr}^y = \frac{\delta_D^2 \sqrt{\hat{c}_2}}{2\sqrt{(\hat{R}^2 - 1)}}.$$

Chwilowa prędkość krytyczna

Redukcja układu zlinearyzowanego

(ang. *reduced order parametric model*)

$$\ddot{\tilde{\gamma}} + p(\Omega)\dot{\tilde{\gamma}} + q(\Omega)\tilde{\gamma} = Q(\Omega), \quad \tilde{\gamma} = \gamma - \gamma_s, \quad \Omega = \hat{\omega}t, \quad \hat{\omega} < \hat{\omega}_{cr}^x$$

Wolniejszy kierunek własny:

$$\vec{e}_2 = \left[-\frac{\sqrt{p(\Omega)^2 - 4q(\Omega)} + p(\Omega)}{2q(\Omega)}, 1 \right]^T,$$

Dynamika zredukowana do wolniejszego kierunku własnego:

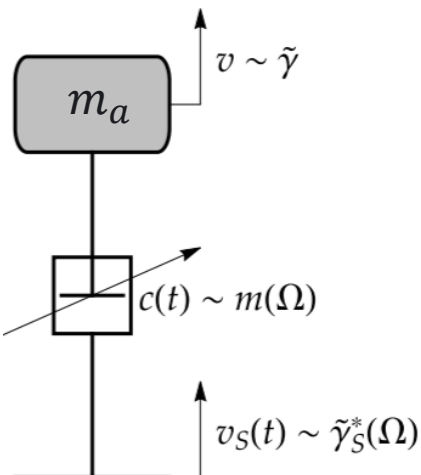
$$\dot{\tilde{\gamma}} = m(\Omega)\tilde{\gamma} + m_0(\Omega) = m(\Omega)(\tilde{\gamma} - \tilde{\gamma}_s^*(\Omega)),$$

$$m(\Omega) = -\frac{2q(\Omega)}{\sqrt{p(\Omega)^2 - 4q(\Omega)} + p(\Omega)},$$

$$m_0(\Omega) = -m(\Omega)\tilde{\gamma}_s^*(\Omega), \quad \tilde{\gamma}_s^*(\Omega) = -\frac{Q(\Omega)}{q(\Omega)},$$

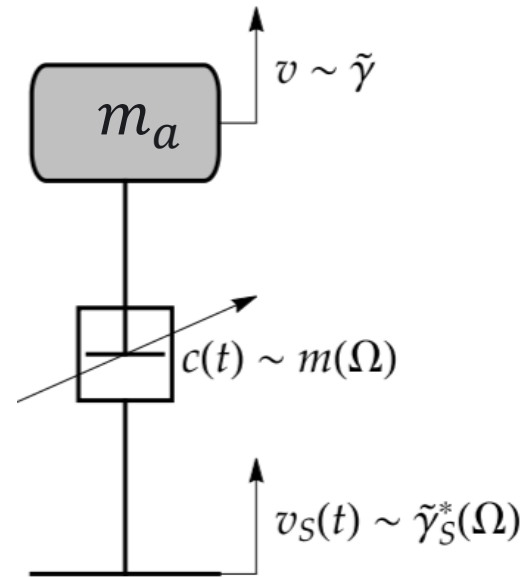
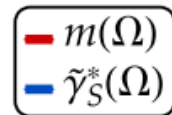
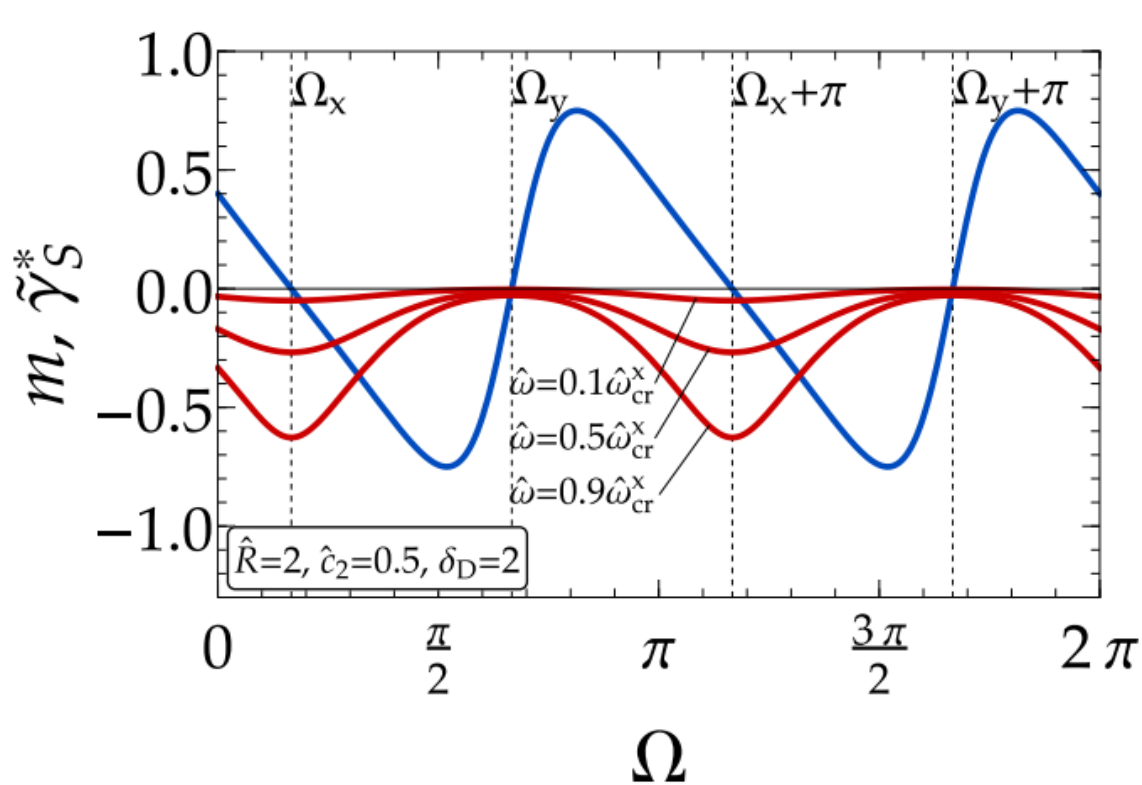
$$\dot{\tilde{\gamma}} = m(\Omega)(\tilde{\gamma} - \tilde{\gamma}_s^*(\Omega))$$

$$m_a \dot{v} = -c(t)(v - v_s(t))$$

Redukcja układu zlinearyzowanego

(ang. *reduced order parametric model*)

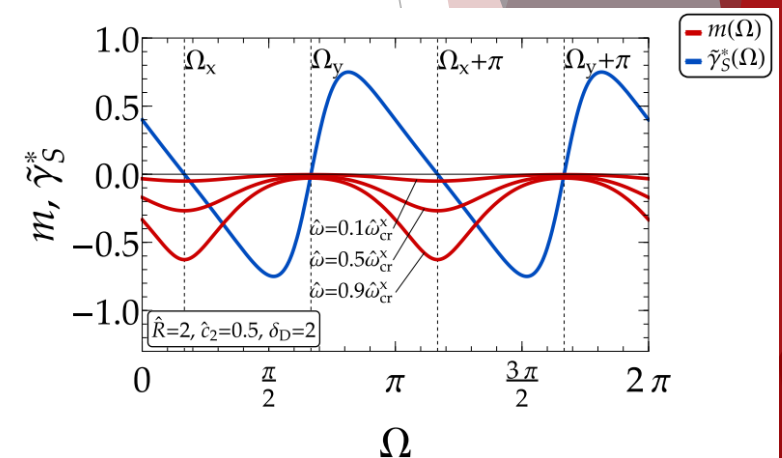
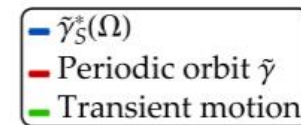
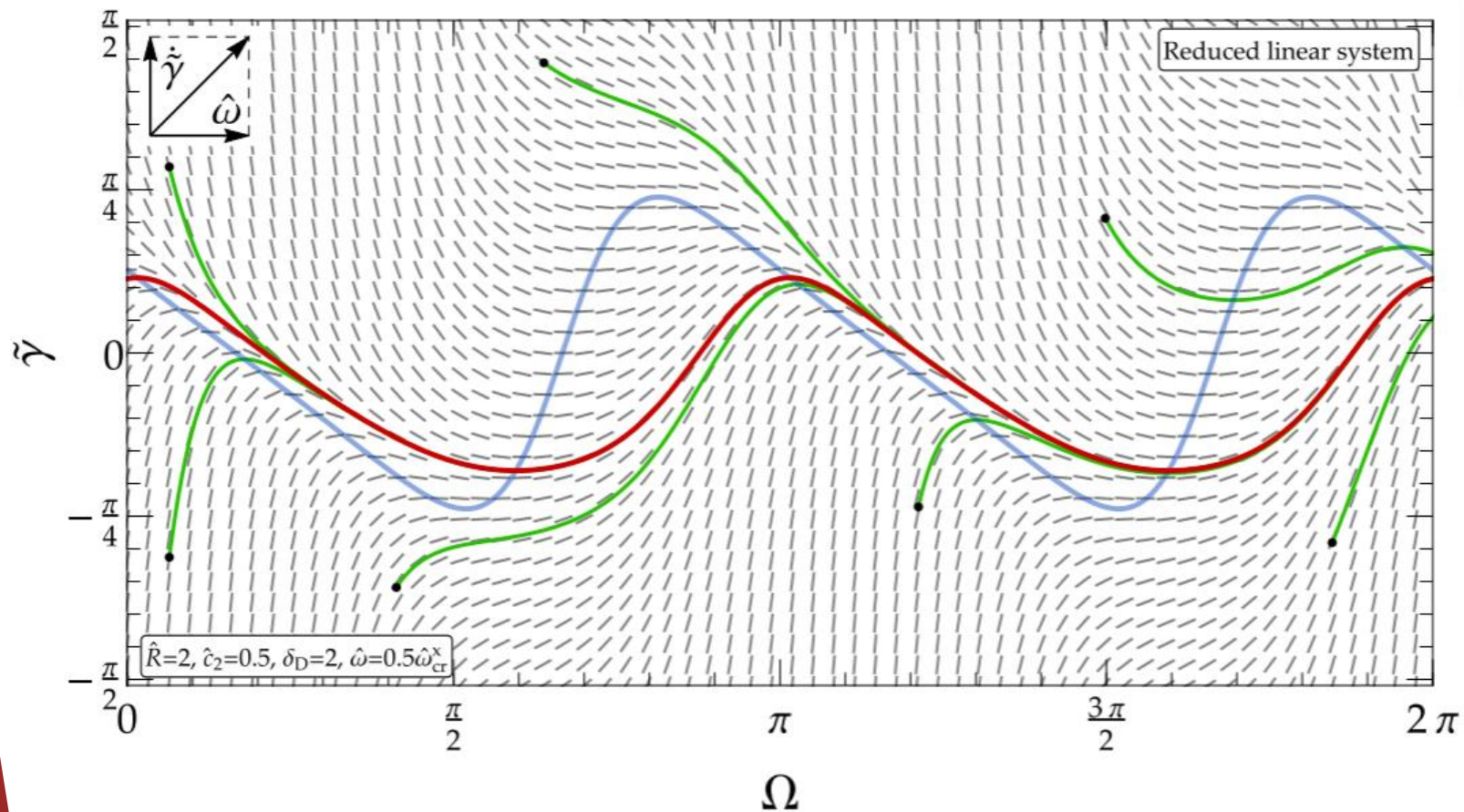
$$\ddot{\tilde{\gamma}} = m(\Omega)(\tilde{\gamma} - \tilde{\gamma}_S^*(\Omega))$$

$$m_a \dot{v} = -c(t)(v - v_s(t))$$

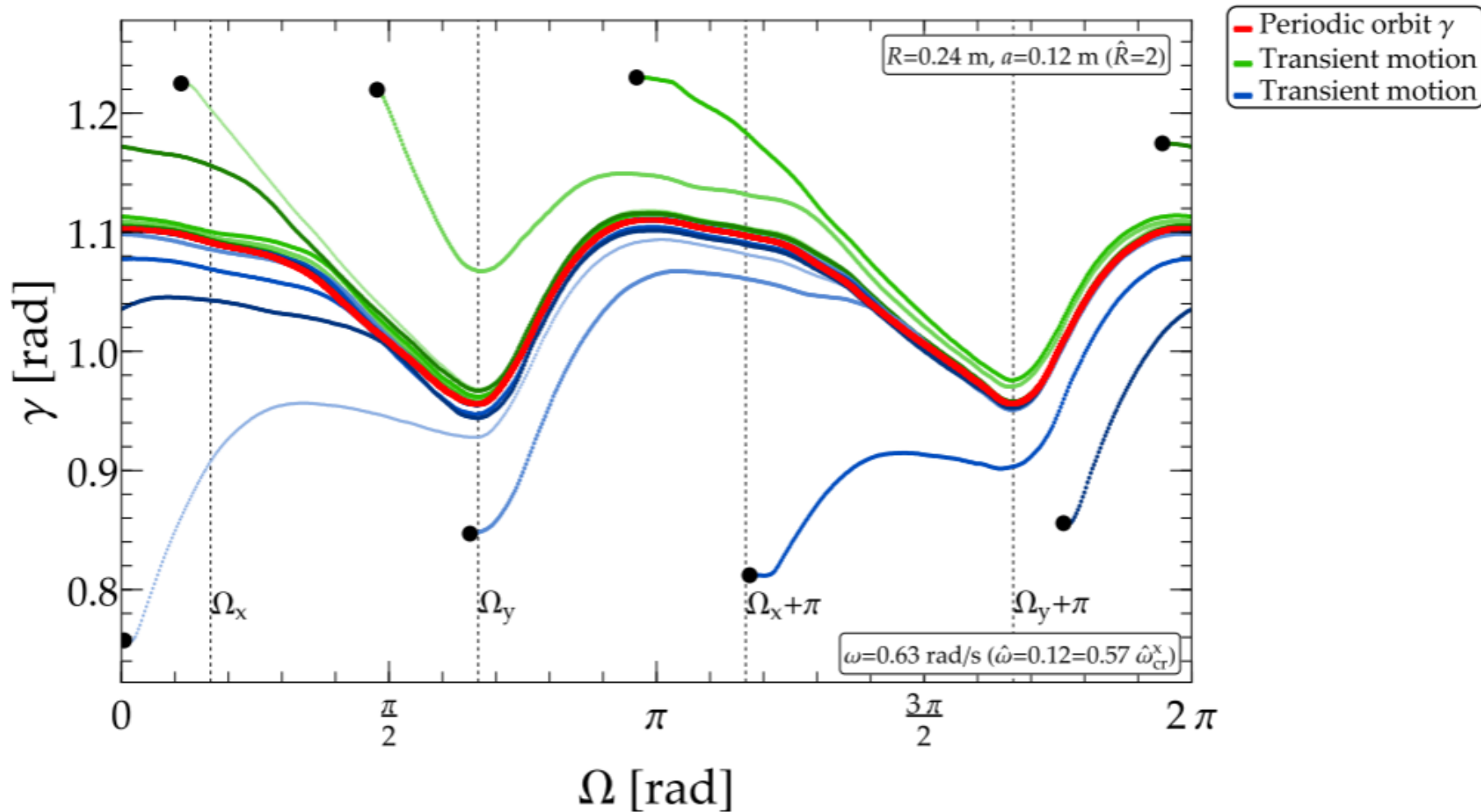
Redukcja układu zlinearyzowanego

(ang. *reduced order parametric model*)

$$\dot{\tilde{\gamma}} = m(\Omega)\tilde{\gamma} + m_0(\Omega) = m(\Omega)(\tilde{\gamma} - \tilde{\gamma}_s^*(\Omega)),$$

Orbita okresowa i ruch przejściowy - eksperyment

Publikacje

- ❁ Wijata, A., 2025. **Can Anisotropic Friction Induce Chaos in a Horizontal Pendulum on a Rotating Disk?**, w: Perlikowski, P., et al.(Eds.), Monografia Interdyscyplinarna. Badania i Innowacje w Naukach Inżynieryjno-Technicznych, Ścisłych i Przyrodniczych Oraz Społecznych. Matter - Process - Innovation. Łódź, str. 121–145.
<https://doi.org/10.34658/9788367934886.w1.4.121-145>
- ❁ Wijata, A., Awrejcewicz, J., Witkowski, K., 2025. **Anisotropic vs . isotropic friction : New theoretical results verified experimentally exhibited by a horizontal pendulum on the rotating disk.** Mechanism and Machine Theory 209, 106004.
<https://doi.org/10.1016/j.mechmachtheory.2025.106004>
- ❁ Wijata, A., Stańczyk, B., Awrejcewicz, J., 2024. **Empirical mathematical model for describing anisotropic dry friction forces.** Tribology International 192, 109324.
<https://doi.org/10.1016/j.triboint.2024.109324>
- ❁ Wijata, A., 2020. **Modelowanie matematyczne i badania doświadczalne anizotropowego tarcia suchego** (rozprawa doktorska), Politechnika Łódzka

Dziękuję za uwagę !